

บทคัดย่อ

การศึกษาความต้องการของการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนและช่วยเพิ่มการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเพื่อเป็นการกำหนดนโยบายชุมชนและแผนการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอีกหนึ่งศักยภาพของชุมชนที่สามารถสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน ซึ่งอาจประกอบเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมก็ได้ตามแต่ศักยภาพของผู้ที่สนใจหรือผู้ประกอบการ เพื่อเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการสร้างงานและสร้างรายได้ และรวมทั้งการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่มีขีดความสามารถในการเป็นแหล่งผลิตอาหาร ยา รักษาโรค และยังสามารถใช้ประโยชน์ในด้านการบริการด้านการท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ระบบนิเวศและสันตนาการเพื่อการพักผ่อนอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเป็นวิธีหลักในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผลจากการสำรวจและวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีช่วงอายุอยู่ที่ 25 ปี ถึง 44 ปี ซึ่งถือว่ายังอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนรวมทั้งการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังนับถือศาสนาพุทธเหมือนกันถึงร้อยละ 97 ซึ่งไม่มีความขัดแย้งทางศาสนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ซึ่งเป็นปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งทางด้านครอบครัวให้กับชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพที่สร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม ประมง เกษตรกรรมและประมง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และอาชีพเกษตรกรรมและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดิน น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติและทะเลมาใช้ประโยชน์ในภาคเกษตรกรรม เพื่อการเพาะปลูก บ่อเลี้ยงปลา และทำนาเกลือ ส่วนในภาคประมงนั้น ชาวประมงในชุมชนจับสัตว์น้ำจากทะเล ซึ่งเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญของคนทั้งในและนอกชุมชน และสร้างรายได้ให้กับชาวประมง ศักยภาพทางการประมงที่พบในชุมชนเป็นประมงพื้นบ้านหรือประมงขนาดเล็ก เนื่องจากเรือประมงที่ใช้มีความยาวน้อยกว่า 14 เมตร และใช้เครื่องมือประมง ได้แก่ อวนปูม้า อวนกุ้ง ลอบปูม้า ลอบปูดำ และอวนปลา ซึ่งชื่อเครื่องมือประมงจะระบุสัตว์น้ำเป้าหมายไว้แล้ว อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ต่อวันสูงกว่าเส้นแบ่งความยากจนที่กำหนดใช้ภายในประเทศไทย คือรายได้มากกว่า 2 เหรียญดอลลาร์สหรัฐ แต่ทั้งจำนวนรายได้และความพึงพอใจต่อรายได้นั้น อยู่ในระดับต่ำที่สุด เนื่องจากจำนวนรายได้ต่อเดือนที่ได้รับน้อยกว่ารายจ่ายต่อเดือน ซึ่งบางกลุ่มตัวอย่างมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายถึง 2-3 เท่าของรายจ่ายรายเดือนของครัวเรือน ซึ่งถ้าหากทุกครัวเรือนทำความเข้าใจและนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยเฉพาะหลักการการใช้ทรัพยากรในที่นี้หมายถึง รายได้ อย่างมีเหตุมีผล รวมทั้งจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย วิเคราะห์ว่า รายการใดที่มีความจำเป็นต้องซื้อ

น้อยตามลำดับ รวมถึงมีแผนการลงทุน โดยผลิตผลผลิตสนองต่อตลาดในช่วงเทศกาลตรุษจีน สงกรานต์ จะได้รับราคาผลผลิตดีกว่าช่วงอื่นของปี ในที่สุดจะสามารถทำรายได้ให้พอเพียงกับ รายจ่ายและยังมีเงินออมอีกด้วย

นอกจากข้อมูลทางด้านสังคมและเศรษฐกิจแล้ว ศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ใน ชุมชนและแนวคิดแบบการจัดการพื้นที่ (zoning management) จะเป็นตัวกำหนดความคงอยู่และ ความยั่งยืนของต้นทุนทางธรรมชาติของชุมชนที่จะสามารถตอบสนองการประกอบอาชีพการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยสภาพของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตัวอย่างถูกประเมินโดยกลุ่ม ตัวอย่างซึ่งเห็นว่ามีหลากหลายทางชีวภาพและความสมบูรณ์น้อย จึงควรจัดกิจกรรมที่เน้นการ ฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างเสริมความอุดมสมบูรณ์ และลดกิจกรรมจากการ ประกอบอาชีพที่กระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น หุยกัดตัดป่าไม้ชายเลน เพื่อนำพื้นที่ ป่าชายเลนมาประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนส่งผลกระทบต่อ การลดพื้นที่เพาะพันธุ์ วางไข่ และอนุบาลสัตว์น้ำ

การกำหนดพื้นที่นั้นๆ ซึ่งในการจัดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว การสงวน/อนุรักษ์ การ นันทนาการ การกำหนดพื้นที่พักอาศัย กำหนดช่วงเวลาการเข้าพื้นที่ตามช่วงเวลาและฤดูกาล การ กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่ และการจัดตั้งระบบเตือนภัยนักท่องเที่ยว ซึ่ง แนวทางการจัดการพื้นที่ทั้งหมดเป็นการสนับสนุนการประกอบอาชีพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดย ชุมชนตัวอย่างเห็นด้วยกับการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวและการแบ่งเขตพื้นที่ สงวน/อนุรักษ์ ประกาศเป็นเขตสงวนหรืออนุรักษ์แหล่งเพาะพันธุ์วางไข่และอนุบาลของสัตว์น้ำ เช่น เป็นเขตห้ามจับสัตว์น้ำ ตัดต้นไม้และล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

การนำศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ผสมผสานกับการจัดพื้นที่ตาม วัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์จะมีความเป็นไปได้มากหรือน้อยนั้น จะต้องอาศัยชุมชนทั้ง ความรู้ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีความจำเป็นที่จะต้องเน้นการถ่ายทอดความรู้ ใหม่ ถูกต้องและสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งเน้นให้สอดคล้องกับ ปัญหาที่เกิดขึ้น ปัจจุบัน ดังนั้น การตั้งศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแม้จะเน้นข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อ ความสะดวกของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวแต่ก็สามารถเตรียมข้อมูลทางด้านการประหยัด พลังงานและน้ำ การรักษาความสะอาดของชุมชนและในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งเป็นความรู้ ที่จะช่วยชี้แนะให้ทั้งผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว และชุมชนมีจิตสำนึกในทางที่ถูกต้องและยึด เป็นแนวทางในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการและ เครื่องมือในการนำความรู้และจิตสำนึกของชุมชนมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจัดการทรัพยากร มุ่งเน้นให้ชุมชนจัดกลุ่มหรือองค์กรชาวบ้าน/ชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดนโยบาย วางแผน และดำเนินกิจกรรมเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและความกินดีอยู่ดีของคนใน ชุมชน นอกจากนี้กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้าน/ชุมชนจะเป็นกลไกสำคัญในการทบทวน ฟื้นฟู และ

รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะพื้นบ้านของชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนให้ดำรง
ความเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้
ทรัพยากรของชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างมีเหตุมีผลและรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นมิตรกับ
สิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะจะเน้นเรื่องการสร้างเสริมศักยภาพของทรัพยากรบุคคลของชุมชนให้สามารถ
พัฒนาขีดความสามารถของชุมชนเพื่อความกินดีอยู่ดีของชุมชนจากทรัพยากรของชุมชน

1. การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อใช้เป็นข้อมูลใน
การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และออมเงินเพื่อการลงทุนหรือปรับปรุงศักยภาพการ
ประกอบอาชีพและการผลิตหรือบริการ
2. จัดฝึกอบรมสำหรับคนในชุมชนให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง
โดยเฉพาะหลักของความพอประมาณ ที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ
การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่จะนำมาซึ่งการ
พัฒนาแบบยั่งยืนภายในชุมชน โดยยกตัวอย่างจากเกษตรกรดีเด่นที่มีอยู่ในชุมชนหรือ
ชุมชนใกล้เคียงเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนเพื่อนำไปปฏิบัติ
3. การวางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด เทศกาล เพื่อสร้างรายได้
สมเหตุสมผลและดีกว่าการผลิตตามกระแสของตลาด โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี
การสาธิตวิธีการปฏิบัติหลายรูปแบบและหลากหลายอาชีพ สามารถนำจุดแข็งของแต่ละ
สาขาอาชีพมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างจุดแข็งที่มีอยู่ให้แข็งแรงมากขึ้น และใน
ขณะเดียวกันก็ลดปัญหาอันเนื่องมาจากจุดอ่อนของการประกอบอาชีพและการผลิต
หรือบริการ
4. จัดฝึกอบรมหรือกิจกรรมส่งเสริมให้กับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพการท่องเที่ยวและ
ประกอบอาชีพอื่นในหัวข้อการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายใต้หลัก
ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นเรื่องของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่าง
คุ้มค่า ประหยัดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
5. จัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำงานเป็นกลุ่ม รวมทั้ง
ฝึกฝนหรือแนวปฏิบัติ การวางแผน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น การ
พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเน้นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อให้มีประสบการณ์ใน
การวางแผน แนวทางในการจัดการปัญหาภายในชุมชน การจัดการขยะภายในชุมชน
และการพัฒนาชุมชน